

TARJÁNYI JÓZSEF – ZÁVECZ TIBOR

A SZONDA IPSOS és a MEDIÁN egy-egy, a (politikusok népszerűségét vizsgáló) közvéleménykutatásának módszertani elemzése

(A Magyar Demokrata Fórum Képviselőcsoport Szakértői Irodájának készült tanulmány rövidített változata)

Napjainkban két olyan közvéleménykutató cég van Magyarországon, amely rendszeresen méri a társadalom politikusok iránti rokonszenvét, és a kapott eredményeket nyilvánosságra hozza. A MEDIÁN Kft. népszerűségi indexei általában a *HVG* hasábjain, a SZONDA IPSOS-é a *Népszabadság*ban jelennek meg. Az alábbiakban röviden összefoglaljuk annak a módszertani elemzésnek a legfontosabb megállapításait, amelynek középpontjában az említett cégek egy-egy vizsgálata szerepelt. A tanulmányt az MDF Képviselőcsoport Szakértői Irodája felkérésére készítettük a TÁRKI-ban. Az összehasonlíthatóság érdekében arra törekedtünk, hogy két, többé-kevésbé azonos időben készült felmérést vizsgáljunk meg alaposabban. A MEDIÁN a közvéleménykutatást 1991 januárjában végezte, az eredmények és értelmezésük az 1991. február 2-i *HVG*-ben olvashatók. A SZONDA IPSOS felmérése 1991 februárjában készült, az adatok és az elemzés a február 21-i *Népszabadság*ban található. A két intézet rendelkezésünkre bocsátotta a vizsgálatok teljes dokumentációját: az adatokat tartalmazó file-akat és a kérdőíveket.

A SZONDA IPSOS húsz, a MEDIÁN tizenöt politikus megítélésére kérte a felnőtt lakosságot reprezentáló megkérdezetteket. A politikusok között megtaláljuk a parlamenti pártok vezetőit, a miniszterek egy részét, néhány független személyiséget, valamint egy-két parlamenten kívüli párt első számú vezetőjét. A MEDIÁN szűkebb, a SZONDA IPSOS tágabb keresztmetszetét adja a politikai élet szereplőinek, de mindkét lista tartalmazza a legfontosabb személyiségek nevét. Tizenkét politikus mindkét intézet kérdőívében szerepel.

A kérdésfeltevés

A közvéleménykutatások egyik legfontosabb összetevője a kérdésfeltevés. A kérdés megalkotása során a kutatónak többféle szempontot kell figyelembe vennie. Olyan kérdést kell megfogalmaznia, amely (1) a felvetett problémát a lehető legjobban operacionalizálja; (2) közérthető; (3) a társadalom minden rétege számára nagyjából ugyanazon tartalmat hordozza; (4) szakmailag korrekt, a kérdezettet semmilyen irányba nem befolyásolja.

A MAGYAR KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁSRÓL

A SZONDA IPSOS kérdése:

"Most felsorolok néhány politikust. Kérem, mondja meg, mennyire rokonszenvesek vagy ellenszenvesek Önnek ezek a személyek. Osztályozzon úgy, ahogy az iskolában szokás: az egyes azt jelenti, hogy nagyon ellenszenves, az ötös azt, hogy nagyon rokonszenves Önnek az illető személy. Azt is nyugodtan mondja meg, ha valamelyikükről nem tud véleményt mondani."

A MEDIÁN kérdése:

"Most ábécé-sorrendben felsorolom néhány magyar politikus nevét, és arra kérem, mondja meg, hogy melyiket mennyire tartja rokonszenvesnek. Ötöst adjon annak, akit nagyon rokonszenvesnek tart, és egyest annak, akit egyáltalán nem tart rokonszenvesnek. Azt is nyugodtan mondja meg, ha valamelyiket nem ismeri."

Megvizsgáltuk, hogy a MEDIÁN-nak és a SZONDA IPSOS-nak a politikusok népszerűsége megállapítására vonatkozó kérdései megfelelnek-e a kritériumoknak.

(1) A kutatóknak jelen esetben az a fontos, hogy megtudják, a vizsgált politikusok mennyire népszerűek. A problémát mindkét cég kutatói úgy operacionalizálták, hogy minden egyes politikusról kiderüljön, mekkora rokonszenvesnek vagy ellenszenvesnek örvend. A kérdezettnek minden esetben ugyanazt az eljárást kell követnie: az egyestől az ötösig terjedően osztályzatot kell adnia. A kutatóknak ezáltal egy olyan mérőeszköz áll rendelkezésére, mely sztereotíp volta miatt lehetővé teszi az összehasonlítást.

(2) Mindkét kérdés megfogalmazása közérthető, így a kérdezett számára világos, hogy mi a feladata.

(3) A kérdésekben nincsenek idegen szavak, a használt kifejezések mentesek minden sajátos, szubkulturális tartalomtól. A kulcskifejezések – "rokonszenves", "ellenszenves", "egyes", "ötös" – ugyanazt a jelentést hordozzák bármely társadalmi rétegben.

(4) A SZONDA IPSOS kérdése a teljes érzelmi skálát rávetíti az iskolai osztályzás ötfokú skálájára az erősen pozitívtól (nagyon rokonszenves) az erősen negatívig (nagyon ellenszenves). A MEDIÁN kérdésében az ötös osztályzat ugyancsak az erős pozitív érzelmet (nagyon rokonszenves) jelenti. Az egyes osztályzatnak megfelelő, "egyáltalán nem rokonszenves" kifejezés nem egy erőteljes negatív érzelmi viszonyulást foglal magában, hanem a pozitív érzelmek teljes hiányára utal. Úgy véljük azonban, hogy ez a "féloldalasság" nincs igazán hatással a politikusokról kialakított véleményekre. Az iskolai osztályzás mintájára használt ötös skálának olyannyira elterjedt az az értelmezése, mely szerint az "ötös" kiválóságot, az "egyes" pedig elégtelenséget, bukást jelent, hogy a kérdés különböző megfogalmazása ellenére többé-kevésbé azonos válaszokat indukálhat. Mindkét kérdés nagy pozitívuma, hogy tudomására hozza a kérdezettnek a válasz elkerülésének lehetőségét, ezzel is csökkentve a megalapozatlan és a differenciálatlan válaszok számát.

A két közvéleménykutató cég kérdésfeltevése nagyon hasonló, lényegében ugyanazt a módszertani eszközt használja. Ennél a kérdésnél a kérdező egyenként olvassa fel a neveket a kérdőívből, és a kérdezettnek az a feladata, hogy az adott politikusról véleményt nyilvánítsa. Az időbeni összehasonlítás elvégzése miatt fontos lehet, hogy a politikusok vizsgálatáról vizsgálatra ugyanabban a sorrendben legyenek. Az ilyesfajta állandóság kizárja, hogy a rokonszenvespontoszámokban bekövetkezett változások a kérdezési sorrend felcseréléséből adódóan történjenek. Így a megkérdezettek időről időre ugyanazt a kérdést kapják, s ez csak azokban az esetekben van másként, ha új nevek kerülnek fel a politikusi listára. A MEDIÁN kérdőívében a politikusok ábécé-sorrendben szerepelnek, s amennyiben új nevet vesznek fel, az ábécé szerinti helyre

A MAGYAR KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁSRÓL

illesztik az adott személyt. A SZONDA IPSOS eljárása némileg eltér ettől. Amikor elkezdtek a politikusok népszerűségét mérni, sorsolással határozták meg a kérdezési sorrendet. Így teljesen véletlenszerűen követik egymást kormánypárti, ellenzéki vagy éppen független személyiségek. Amennyiben új név merül fel, a lista végére helyezik. Úgy gondoljuk, hogy mindkét kérdezési módszer korrekt és logikus.

Egy adott időszakban egyébként nem az határozza meg igazán egy politikus népszerűségét, hogy elsőként vagy éppen utolsóként kérdezik meg személyéről az emberek véleményét. Jó példa erre akár Demszky Gábor, akár Torgyán József esete. Demszky a MEDIÁN-nál a másodikként, a SZONDA IPSOS-nál a tizennegyediként kérdezett személy, mégis a rokonszenvpontszámuk hasonló. (Az előbbinél 69, az utóbbinál 72 pont.) Torgyán József a felsorolásban a MEDIÁN kérdőívében a tizennegyedik, a SZONDA IPSOS-éban a negyedik helyen szerepel, népszerűségi indexe azonban ugyancsak hasonló (34, illetve 33 pont).

Az átlagpontszám

A kérdezettek rokonszenveik és ellenszenveik kifejezéseként egytől ötig osztályozzák a politikusokat. Ezután számtani átlag kiszámolásával meghatározható egy adott politikus átlagos rokonszenvosztályzata. Ez az átlag egy és öt közötti értéket vehet fel. Mivel ez meglehetősen szűk intervallum, elég nehéz áttekinteni és a különbségeket érzékelni, ezért a könnyebb értelmezhetőség kedvéért a kutatók az egyestől az ötösig terjedő osztályzatokat egy nullától százig terjedő skálára transzformálják. Ezt az eljárást egy képlettel is leírhatjuk:

$$Y = 25 * (X - 1),$$

ahol Y a 0 és 100 közötti rokonszenvpontszám, amely 0, 25, 50, 75, 100 értékeket vehet fel; X az 1 és 5 közötti osztályzat, amely lehet 1, 2, 3, 4, 5. Az átalakítás után számtani átlagot számolnak, amely most már 0 és 100 közötti értéket vehet fel.

Népszerűség és népszerűtlenség

A rokonszenvpontszámok önmagukban valamiféle társadalmi összefüggést mutatnak egy-egy politikussal kapcsolatban. Nincs azonban arról szó, hogy egy népszerűnek nevezhető politikus ne kapott volna akár egyes osztályzatokat és hasonlóképpen, egy népszerűtlen személyiség akár ötösöket. A *népszerűségi index* ugyan elrejtje ezeket a tényeket, mégis nagyon jól kifejezi, hogy az adott politikus a társadalom mekkora részének rokonszenvét vagy ellenszenvét élvezi (1 – 4. ábra). Egy politikus magasabb népszerűségi pontszáma azt jelenti, hogy a vele szimpatizálók is többen vannak (azaz többen adtak neki rokonszenvüket kifejezve ötös vagy négyes osztályzatot). Egy személyiség alacsonyabb rokonszenvpontszáma viszont magában hordozza azt a tényt, hogy az öt ellenszenvesnek tartó kérdezettek száma is nagyobb (azaz többen minősítették ellenszenvesnek egyes vagy kettős osztályzattal). A politikusok közvéleménybeli fogadtatása lényegében akár a rokonszenvezők, akár az ellenszenvezők százalékos arányával is jellemezhető. Ez az ekvivalencia egyben azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy a rokonszenvpontszámok teljes mértékben megfelelnek a kívánalmaknak, jól mutatják, hogy mekkora népszerűségnek/népszerűtlenségnek örvendenek a politikai élet szereplői.

A MAGYAR KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁSRÓL

A politikusok teljes körét értékelők

A rokonszenvek és ellenszenvek kinyilvánításakor más a vonatkoztatási kerete azoknak, akik a politikai élet szereplőinek – legalábbis a kérdőívek által közvetített – teljes körét értékelni képesek és más azoknak, akik nem ismernek mindenkit és csak bizonyos politikusok megítélésére vállalkoznak. A MEDIÁN megkérdezettjeinek valamivel több mint negyede (317 fő), a SZONDA IPSOS által felkeresett emberek közel harmada (315 fő) az összes felsorolt politikusról adott értékelést. Ők egy szűkített, speciális mintát alkotnak, amely nem reprezentatív az ország felnőtt lakosságát tekintve, hiszen a magasabb státusúak, a fiatal korosztályok, a férfiak az átlagosnál nagyobb arányban képviseltetik magukat. Mindez a különbözőség azonban csak nagyon kis mértékben jelentkezik a rokonszenvpontszámokban (5. és 6. ábra). Általában véve a teljes mintában tapasztaltakhoz képest mindössze 1–3 pontos eltérések tapasztalhatók. A lista végén szereplők pontszámaiban ennél valamelyest nagyobb különbségeket tapasztalhattunk. A pontszámokban jelentkező eltérések a rangsoron azonban szinte egyáltalán nem változtatnak: aki a teljes mintában az élmezőnyben szerepel, az ebben, a politikusok teljes körét ismerő csoportban is az élen található, aki pedig sereghajtó az egyikben, a másikban is az. Ezen hasonlóságok ellenére sem tartanánk azonban helyesnek, ha ezt a csoportot elfogadnánk valamifajta etalonnak, és az ő véleményüket tartanánk a politikusok valódi értékelésének. Ezt az eljárást eleve kizárja társadalmi-demográfiai összetételüknek az átlagostól való eltérése.

A mintákról

Egy-egy közvéleménykutatás alkalmával nyilvánvalóan nem lehet megkérdezni a teljes lakosságot, ezért olyan eljárásokat, technikákat dolgoztak ki, melyek segítségével megfelelő módon kiválasztott kisebb csoportok körében végzik el a szociológiai kutatásokat. Ezeket a kisebb (általában több százas, vagy több ezres) csoportokat nevezzük mintának.

Egy mintával kapcsolatos alapvető követelmény, hogy reprezentálja a teljes lakosságot, vagy azt a lakosságcsoportot, amelyből vétetett. A reprezentáció alatt alapvetően azt értjük, hogy a mintába került személyek főbb társadalmi jellemzőinek arányai statisztikailag azonosak legyenek az alapsokaság arányaival. Nem tartjuk itt szükségesnek elmélyedni azoknak a szakmai vitáknak az elemzésében, amelyek a főbb társadalmi jellemzők meghatározása kapcsán folynak, elegendő annak megállapítása, hogy mindenki számára elfogadott, hogy ezek közül a legfontosabbak közé tartozik a településtípus, a nem és az életkor.

A mintát készítőnek kiindulásként két területen kell szakmai álláspontot kialakítania: meg kell határozni a minta nagyságát és a mintaválasztás módját. A minta nagyságának meghatározásában a kutatót elsősorban szakmai követelmények, másodsorban gazdaságossági számítások vezérik. A gazdaságossági számítások nyilvánvalóan a mintanagyság csökkentését vagy a települések számának csökkentését sugallják. Bizonyos különbségek tesztelésére elegendő akár egy 3–400 fős minta is, de a szóban forgó két közvéleménykutatásnál az ezer fős vagy annál nagyobb minta biztosan elegendő.

A MAGYAR KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁSRÓL

A második alapvető feladat a mintaválasztás módjának meghatározása. Ebben is jelentős szerepet játszanak a gazdasági megfontolások. Elméletileg ugyanis a "véletlen" minta a legjobb minta, tehát az, ha országos reprezentatív minta készítésekor a közel nyolcmillió felnőttből véletlenszerűen kiválasztunk mondjuk ezret. Ám a mintába került települések száma így olyan nagy lesz, hogy ellehetetleníti a kérdezést. Ezért a gyakorlatban az úgynevezett kvótás mintavétel és a véletlen mintavétel (esetenként és intézetenként) sajátos elegyét szokták alkalmazni. A kvótás mintavétel lényege, hogy kiválasztanak olyan fontos társadalmi jellemzőket, amelyek arányai ismertek az alapsokaságról (például a különböző KSH-adatok alapján). Ilyen lehet a településtípus, az iskolai végzettség, a kor, a nem. Ezek arányai alapján határozzák meg azután, hogy hol, milyen jellemzőjű (például korú, nemű, iskolai végzettségű) embereket keressenek.

A SZONDA IPSOS mintája kétlépcsős, arányosan rétegző mintavételi elv alapján készült. Ez a kvótás és a véletlen kiválasztási elv együttes alkalmazása, amennyiben először egy településmintát hoz létre kvótás eljárással (ide tartozik az adott településen megkérdezendő személyek számának meghatározása is), majd a konkrét személyeket már véletlenszerűen választatja ki.

A MEDIÁN előre meghatározott útvonalakat, keresési módokat jelöl ki a kérdezői számára (például menjen el a megadott helység megadott pontjára, onnan menjen el a harmadik házba, keresse a harmadik lakást, majd az így megtalált lakásban egy speciális táblázat segítségével válassza ki a kérdezettet. Ez a módszer a településminta kialakításában szintén kvótásnak tekinthető, a személyek kiválasztásában pedig inkább a "véletlen" módszerhez hasonlít.

Mivel a jó minta a vizsgálat érvényességének egyik alapvető feltétele, ezért elvégeztük a két vizsgálat mintájának tesztelését három alapvető változó (a településtípus, az életkor csoportjai és a nem) mentén. Egy illeszkedést vizsgáló matematikai statisztikai módszer segítségével arra az eredményre jutottunk, hogy mind a MEDIÁN, mind a SZONDA IPSOS mintái településtípus, korcsoportok és nem szerint jól illeszkednek az országos arányokhoz, a szakmai követelményeknek magas színvonalon felelnek meg.

A következőkben bemutatjuk a SZONDA és a MEDIÁN szóban forgó mintái illeszkedésvizsgálatának eredményeit. Az illeszkedést (országos, a felnőtt népességre reprezentatív mintákról lévén szó) a kiválasztott változók mentén a teljes felnőtt lakosság országos arányaival hasonlítottuk össze. Az eljárás lényege, hogy először elkészítjük a teljes lakosság pontos arányait tükröző, a tesztelt vizsgálatok mintaelemszámával azonos elemű "etalon"-mintát, majd matematikai statisztikai módszerrel elvégezzük a SZONDA IPSOS és a MEDIÁN mintáinak illeszkedésvizsgálatát az adott változók mentén. (Amennyiben a kapott P érték meghaladja a 0,05-ös értéket, már matematikailag is indokoltan elfogadható, hogy a minta az adott változó mentén nem tér el az országos arányoktól. Az illeszkedés a minta és az országos arányok között annál szorosabb, minél közelebb esik a P értéke az 1-hez. Az 1 a valószínűségek világában a "biztos esemény", ami, mint ilyen, szinte soha nem fordul elő.)

A MAGYAR KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁSRÓL

A településtípus szerinti illeszkedés tesztelése

	MEDIÁN	Országos arány	SZONDA	Országos arány
Budapest	238	238	204	201
Város	496	507	420	414
Község	464	452	376	385
Összesen	1198	1197	1000	1000

chisq. = 0,56; D = 2; P = 0,76;

chisq. = 0,34; D = 2; P = 0,84

A "nem" szerinti illeszkedés tesztelése

	MEDIÁN	Országos arány	SZONDA	Országos arány
Férfi	549	576	476	481
Nő	649	622	524	519
Összesen	1198	1198	1000	1000

chisq. = 2,44; D = 1; P = 0,12;

chisq. = 0,10; D = 1; P = 0,75;

A korcsoportok szerinti illeszkedés

	MEDIÁN	Országos arány	SZONDA	Országos arány
18–29	228	237	185	198
30–39	250	249	220	208
40–49	229	219	181	182
50–59	191	184	159	155
60–	299	309	255	257
Összesen	1197	1198	1000	1000

chisq. = 1,39; D = 4; P = 0,85;

chisq. = 1,73; D = 4; P = 0,79;

Ez alapján megállapíthatjuk, hogy azokon a mintákon, amelyekkel a MEDIÁN és a SZONDA IPSOS az adott közvéleménykutatást végezte, érvényes vizsgálat készíthető, tehát a kapott eredmények statisztikailag kellően nagy valószínűséggel – szinte teljes bizonyossággal – a lakosság egészének véleményét tükrözik.

A fenti változók mellett a lakosság véleményalakulásában általában szerepet játszik az iskolai végzettség is. Ezért megvizsgáltuk a minták illeszkedését az iskolai végzettség szempontjából. Az alapfokú iskolai végzettségűek a mintákban alulreprezentáltak, a közép- és felsőfokú iskolát végzettek pedig magasabb arányban vannak képviselve, mint amilyen az országos arányuk. Ez az arányeltolódás a gyakorló empirikus szociológus számára egyáltalán nem meglepő. Szinte szükségszerűen következik

A MAGYAR KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁSRÓL

ugyanis a survey (kérdőíves adatfelvételre épülő szociológiai vizsgálat) módszertani korlátaiból:

- Gyakorlatilag lehetetlen az iskolai végzettségre is reprezentatív mintát kialakítani, hiszen nem áll rendelkezésre olyan adatforrás, amelyben a teljes lakosság iskolai végzettségét is nyilvántartják;
- A megkeresések során a mintából kieső címeket a kérdezők nagyobb valószínűséggel pótolják a magasabb iskolai végzettségkategóriákból, és ez torzíthatja a mintát;
- Tapasztalat, hogy a megkérdezettek "felülbecslik" saját iskolai végzettségüket.

Az iskolai végzettség szerinti illeszkedés

	MEDIÁN	Országos arány	SZONDA	Országos arány
Alapfok	615	902	625	753
Középfok	415	211	252	176
Felsőfok	166	85	123	71
Összesen	1196	1198	1000	1000

chisq. – 365,4; D – 2; P = 0,0000;

chisq. – 92,7; D – 2; P = 0,0000;

Elkészítettük a politikusok népszerűségi listáját úgy is, hogy *súlyozással* előállítottuk azt a rangsort, amelyet akkor kaptunk volna, ha a mintán belüli iskolai végzettségarányok pontosan megfeleltek volna az országos arányoknak. (A súlyozás különösen a fejlett közvéleménykutatási metodológiával rendelkező országokban elterjedt elemzési módszer, ahol a minták belső arányainak torzulását sokkal kevésbé tekintik gondnak, mint például nálunk. A súlyozással ugyanis elháríthatók a mintatorzulásokból eredő hibák, hiszen az egyes társadalmi csoportok mintába került reprezentánsai olyan "súlyt", tehát szorzatot kapnak, amellyel biztosítható a minta pontos illeszkedése az egyes, a teljes népességről ismert változók mentén az alapsokaság arányaihoz.) Az iskolai végzettség szerinti súlyozás egyik intézet rangsorában sem okozott lényegi változást. A súlyozott és eredeti adatok közötti eltérés maximum 2 pont. Tehát a mintaelemzésnél feltárt, iskolai végzettség szerinti illeszkedési hibának gyakorlatilag nincs jelentősége (7–8. ábra).

Más kérdés, hogy mivel magyarázható ez a – voltaképp jelentéktelen – eltérés. Kétségtelen, hogy az egyes osztályzatok megoszlása a különböző iskolai végzettségű csoportokban különböző, de ez az eltérés nem jelenti *gyökeresen más* osztályzati arányok megjelenését. Például igaz, hogy a miniszterelnök kedvező, Torgyán József kedvezőtlen megítélése a felsőfokú iskolai végzettségű csoportban a legerősebb, de ez nem különbözik olyan jelentősen a többi iskolai végzettségű csoport megítélésétől, hogy ha a mintába történetesen kevesebb értelmiségi vagy több alacsony iskolai végzettségű ember kerülne, az összképet jelentősen (vagy akár valamelyest is) befolyásolná.

A szociológia eredményei a teljes népességre vonatkoztatott becslések, amelyek ezáltal soha nem biztos adatok a szó hagyományos értelmében, "csupán" – statisztikai értelemben – nagyon valószínű eredmények. Az, hogy a törékeny faktumok területe helyett a szilárdan rugalmas falú valószínűségek világában végezzük munkánkat, még sokszor

A MAGYAR KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁSRÓL

a laikus számára nagynak tűnő mozgást is elvisel a konkrét adatok szintjén (ahogy előbb is látható) anélkül, hogy az interpretált eredmények helyessége változna.

A minta hibája

A mintavételen alapuló adatfelvétel egy következő problémája a mintahiba, mely a kapott adatokra vonatkoztatva jelzi, hogy ezek nem a teljes lakosság véleményét pontosan tükrözzö, hanem csak valószínű adatok, amelyekből egy bizonyos intervallum határai között elfogadható valószínűségi szinten becsülhetők a lakossági vélemények. A legvalószínűbb természetesen az, hogy a teljes lakosság véleményének megoszlása megfelel az adott felmérésben kapott válaszmegoszlásnak. Ugyanakkor az eltérések – a minta nagyságától és a válaszmegoszlás arányaitól függően 1–5% körüli mértékben – léteznek, tehát nem hagyhatjuk őket figyelmen kívül.

A 18–19. ábrán a két vizsgálat által publikált sorrendet idézzük fel a lehetséges mintahibából adódható becslési hiba ábrázolásával. A kimutatott valós érték a fehér és a fekete oszlopszakasz között van. A fehér szakasz a túlbecslés, a fekete szakasz az alulbecslés ekkora mintán lehetséges mértékét mutatja egyre csökkenő valószínűséggel távolodva a kimutatott valós értéktől. Ugyanakkor le kell szögeznünk: teljes mértékben kizárható, hogy egy más mintán, amely az előzőekben leírt szakmai követelményeknek megfelel, lényegesen eltérő sorrendet kaphattunk volna. Tehát lehetetlen, hogy valaki a középmezőnyből az élmezőnybe vagy az alsó régióból akár a középmezőnybe kerülhetne.

A rokonszenvpontszámoknak viszonylagos stabilitását más módon is igazolhatjuk. Ha egy mesterséges, kifejezetten matematikai alapokon nyugvó, a statisztikai hibahatárookra maximálisan tekintettel lévő eljárást alkalmazunk, a megítélési kategóriák (az, hogy egy adott politikusról alkotott vélemény inkább kedvező vagy inkább kedvezőtlen) akkor sem módosulnak. A SZONDA IPSOS vizsgálatából két példával, Demszky Gábor és Torgyán József esetével vizsgáltuk ezt. Úgy jártunk el, hogy Torgyán József esetében a lehető legkedvezőbb (bár a legkevésbé valószínű), Demszky Gábor esetében a lehető legkedvezőtlenebb (de ugyancsak a legkevésbé valószínű) rokonszenvpontszámot számoltuk ki. A mintavételből adódó hiba figyelembevételével a Torgyán József-re adott osztályzatoknál az 1-esekkel, 2-esekkel értékelők arányát lefelé, a 4-es, 5-ös osztályzatokat adók arányát felfelé "torzítottuk el". A közepes (3-as) minősítést adók arányát változatlanul hagytuk. A mintavételi hiba nagyságát 95%-os megbízhatósági szinten számoltuk ki. (Erről a számítási módszerről részletesebben Kepecs József: "A mintavétel, az adatok mintavételi hibája, az adatfelvétel lebonyolítása" című írásából tájékozódhatunk, amely a *Rétegződés-modell vizsgálat* II. kötetében [*Eszközök és módszerek*] jelent meg.)

A MAGYAR KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁSRÓL

Torgyán József megítélése a valóságban és felfelé torzítva (százalékos arányok)

Osztályzat	A valóságban	"Felfelé torzítva"
1	37	34
2	22	19
3	22	22
4	11	13
5	9	11

Rokonszenvpontszám: 33 40

Demszky Gábor megítélése a valóságban és lefelé torzítva (százalékos arányok)

Osztályzat	A valóságban	"Lefelé torzítva"
1	4	5
2	5	6
3	24	24
4	37	34
5	31	28

Rokonszenvpontszám: 72 67

Ezzel az átalakítással a lehető legnagyobb beavatkozást végeztük az adatokon, ami még nem mond ellent a szakmai követelményeknek, hiszen a rendkívül valószínűtlen, maximális hibahatárokat vettük figyelembe. Újólapon azonban fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy ez a módszer csak egy elméleti konstrukció, és mint látható, még az adatok maximális "lefelé térítésével" is az élmezőnyben marad Demszky Gábor, s a maximális "felfelé térítéssel" Torgyán József helyzete sem változik, a népszerűtlen politikusok közé tartozik.

A népszerűségi sorrend és az ismertség

Mindkét publikáció a népszerűségi lista mellett közli az ismertségi adatokat is, tehát azoknak az arányát, akik az adott nevet azonosítani tudták. Természetes, hogy az emberek nem egyformán ismerik az összes listára került politikust, az ismertségi arányok jelentősen eltérnek egymástól. Ez akkor nem is vetne fel módszertani kérdőjeleket, ha nem merülne fel az a gyanú, hogy a különböző politikusokat ismerők társadalmi összetétele is lehet jelentősen eltérő. (Például „a kormányfő a teljes lakosság véleménye alapján lenne népszerűtlen, míg Kónya Imre mondjuk csupán elsősorban értelmiségi vélemények alapján, vagy Göncz Árpád a teljes lakosság, Fodor Gábor mondjuk csak a fiatalok véleménye alapján minősülne népszerűnek.) Ha ugyanis ez igaz lenne, akkor módszertanilag aggályos lehet, hogy – végső soron

– a társadalom különböző csoportjaiból vett mintákon kapott minősítéseket, rokonszenvpontszámokat állítunk egyazon rangsorba.

A fenti (valljuk be, kissé előítéletes) feltevés e vizsgálatok alapján nem igazolható. A népszerűségi rangsorokban szereplő legkevésbé ismert politikusokat is körülbelül a lakosság fele (közel 4 millió felnőtt!) ismeri, de például a 30 év alattiak aránya csupán 20%, vagy az értelmiségiek aránya összességében is csupán 7%. Vagyis ha (feltéve a lehetetlent) a mintába került 30 év alattiak táborában Fodor Gábort mindenki ismeri és mindenkitől a maximális pontszámot kapja, az ifjú politikus önmagában ettől még nem kerülne az élmezőnybe, ha más korosztályok nem kedvelnék. Kónya Imre helyezését szintén nem érintené különösebben, ha a mintába került 12%-nyi értelmiségi tábor mindegyik tagja ismerné őt, és közülük mindenki ellen-szenvesnek minősítené.

Vizsgálataink alapján a kevésbé ismert nevek ismerői között nem tudunk egyes politikusokra jellemző, speciális társadalmi csoportokat felmutatni. Kis János, Kónya Imre és Fodor Gábor, akik a MEDIÁN felmérésében a legkevésbé ismertek, eléggé eltérő karakterű és más-más elkötelezettségű politikusok, népszerűségi pontszámaik is jelentősen különböznek, mégis mindhármuk jellemzője, hogy lényegében azonos az a társadalmi csoport, ahonnan az átlagot meghaladó arányban kerülnek ki az őket nem ismerők. E csoportba tartoznak a 60 év felettek, a nők, a falusi lakosok, az alacsonyabb iskolai végzettségűek. A különböző arányú ismertség mögött tehát nem állnak eltérő összetételű válaszadó csoportok, amelyek más-más arányú válaszaikkal módosítanák a népszerűségi rangsort.

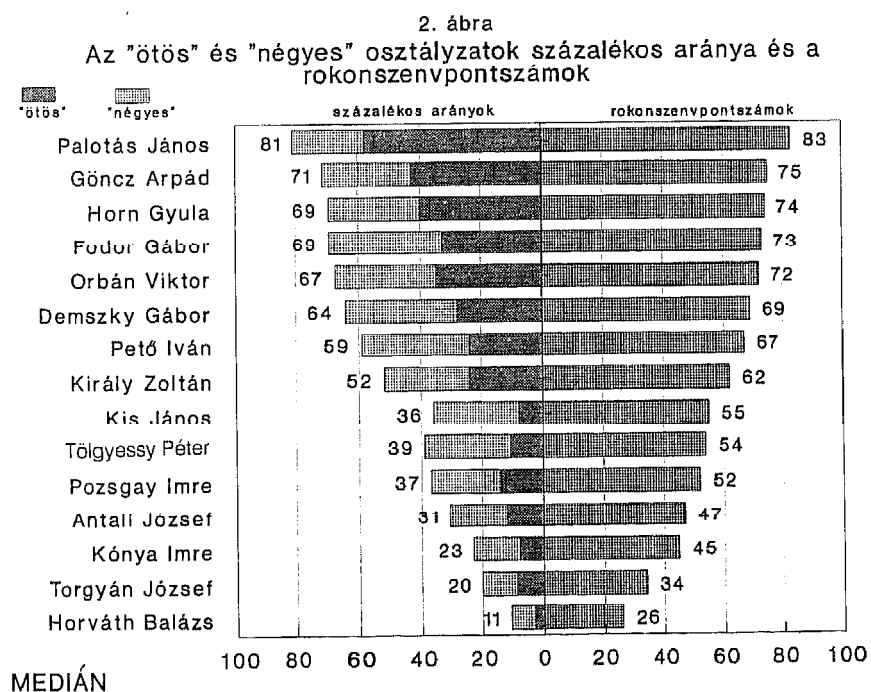
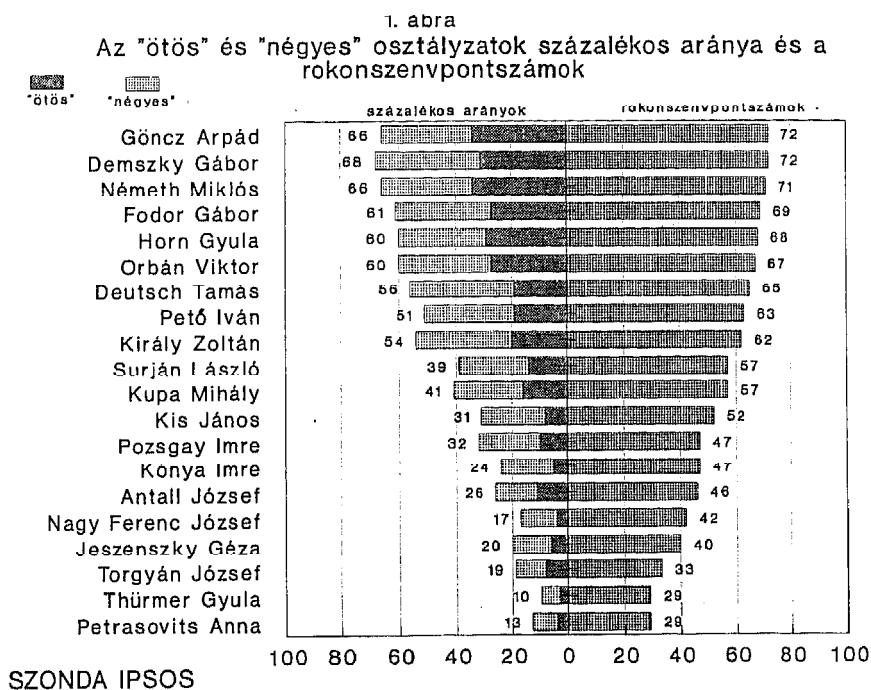
Végezetül

Elemzéseink nyomán az a határozott kép alakult ki bennünk, hogy mindkét intézet publikált népszerűségi listája érvényes és megbízható. Többféle módszerrel és eszközzel teszteltük eredményeiket, s azok hitelesnek bizonyultak. Kellő szakmai örömmel tapasztaltuk, hogy a két népszerűségi lista mind adataiban, mind interpretációjában teljes mértékben mentes volt a manipulációtól.

Az adatok különböző átsúlyozásai, a minták lehetséges hibájának figyelembevétele a népszerűségi sorrendeket *lényegében* nem érintették. Kisebb helycserék, pontszámváltozások viszont történtek, amelyek arra figyelmeztetnek, hogy az adatok publikálásakor a kutatóknak erőteljesebb nyomást kell gyakorolniuk az (általában laikus) újságírókra, vagy – ha az általuk írt cikkeket változtatás nélkül közlik – nagyobb nyomatékkal kellene kiemelniük, hogy a politikusok népszerűségi sorrendjében *1–2 pontos eltérés nem tekinthető valóságos különbségnek*. Ugyanígy, két felmérés között a politikus pontjainak akár 2–3 pontos "emelkedése" vagy "zuhanása" sem biztos, hogy azt jelenti, hogy a politikus népszerűbbé vagy népszerűtlenebbé vált.

Mindez kétségtelenül nehéz interpretációs probléma, mert ha a kutatók kiemelik ezen bizonytalansági faktort, lehetséges, hogy az olvasóközönség nagyobb kérdőjelet tesz a népszerűségi listák megbízhatósága mellé, mint ezek valódi bizonytalansága, ha viszont nem beszélnek erről, akkor az olvasók talán 1–2 pontos különbséget is tényleges különbségként élnek meg. Ugyanakkor a népszerűségi listák teljes hitelességéhez ennek megoldását nem lehet megkerülni.

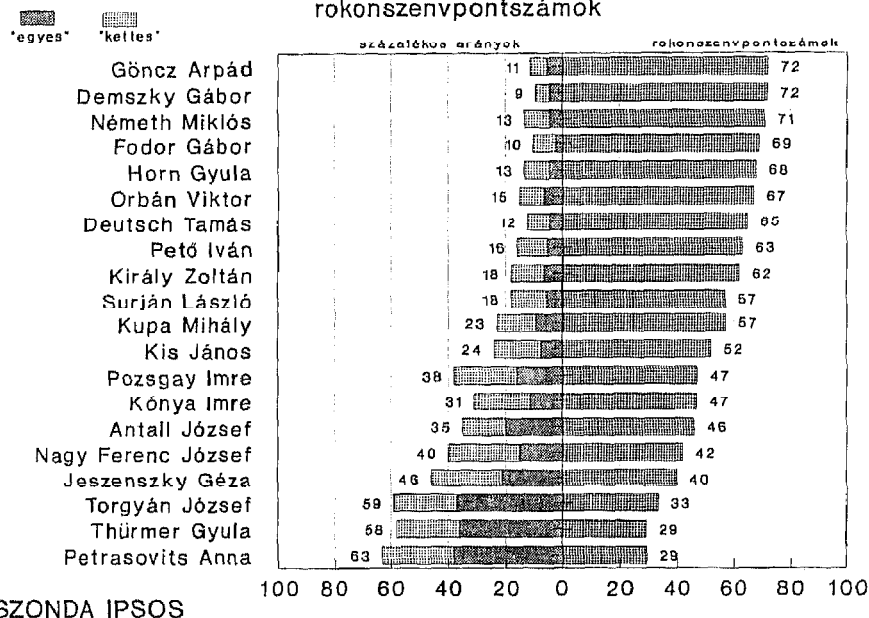
A MAGYAR KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁSRÓL

A MAGYAR KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁSRÓL

3. ábra

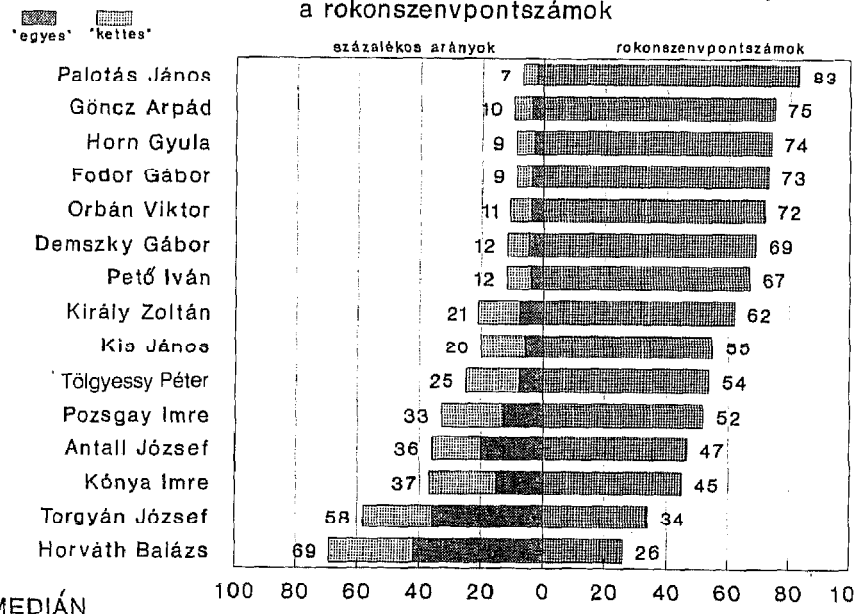
Az "egyes" és "kettes" osztályzatok százalékos aránya és a rokonszenvpontszámok

SZONDA IPSOS

4. ábra

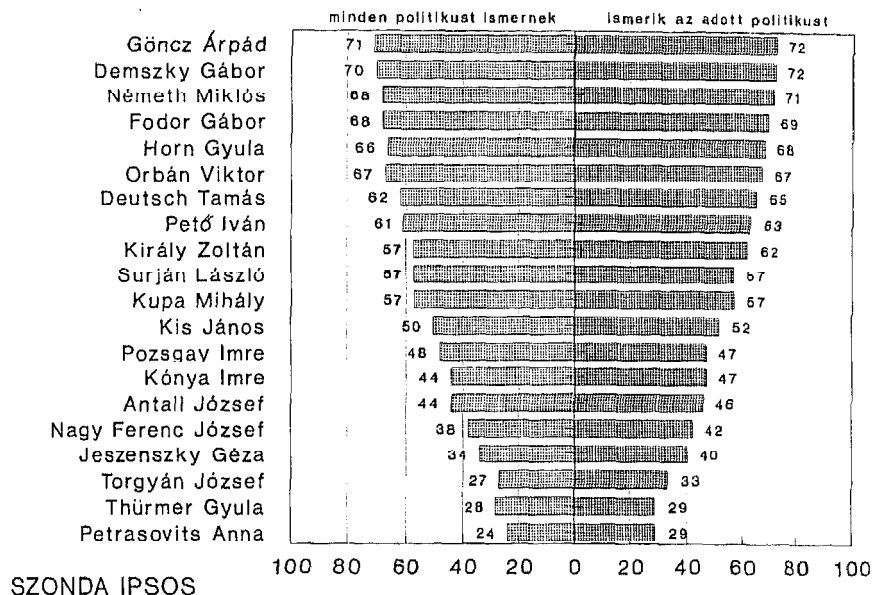
Az "egyes" és "kettes" osztályzatok százalékos aránya és a rokonszenvpontszámok

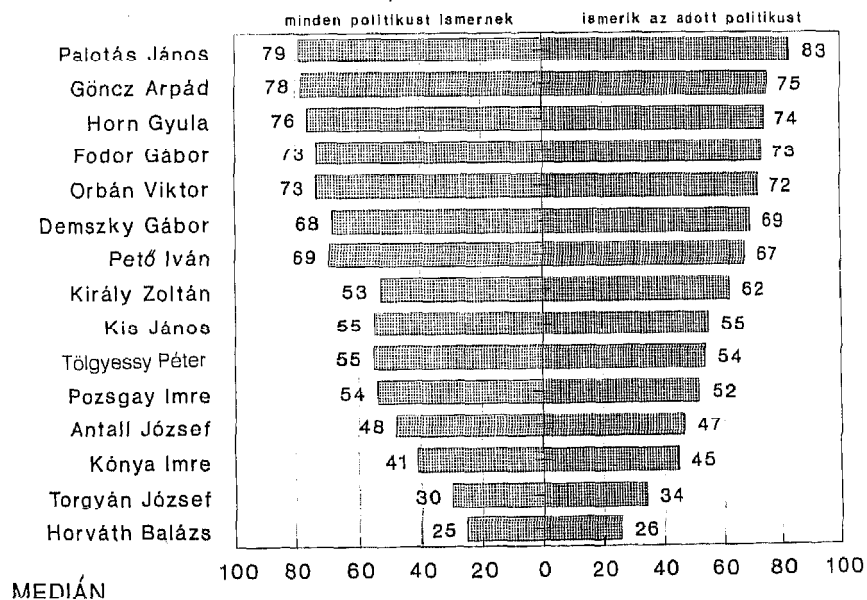
MEDIÁN

A MAGYAR KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁSRÓL

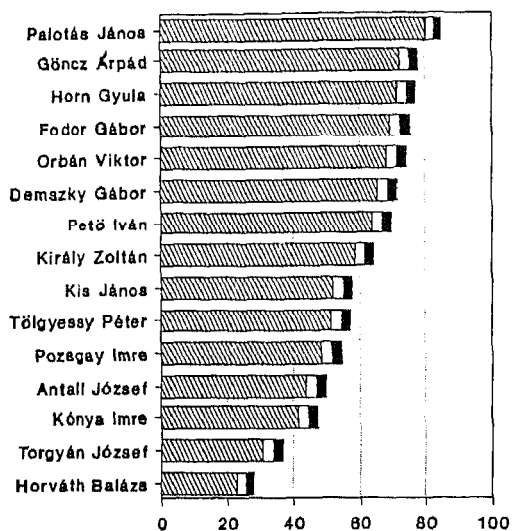
5. ábra
Rokonszenvpontszámok az összes politikust ismerők és az adott politikust ismerők körében

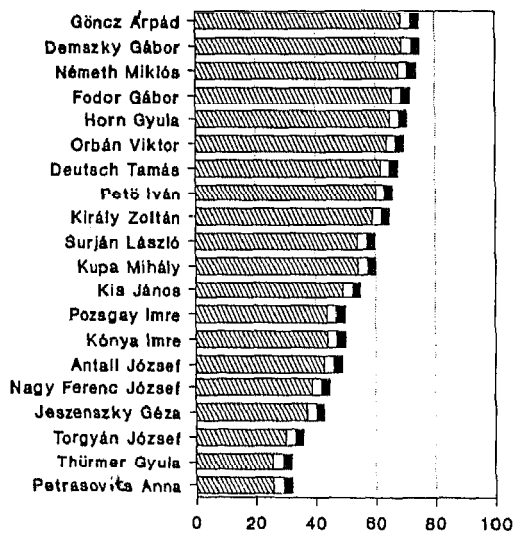
6. ábra
Rokonszenvpontszámok az adott politikust ismerők és az összes politikust ismerők körében

9. ábra
A MEDIÁN sorrendje a lehetséges
mintahiba ábrázolásával

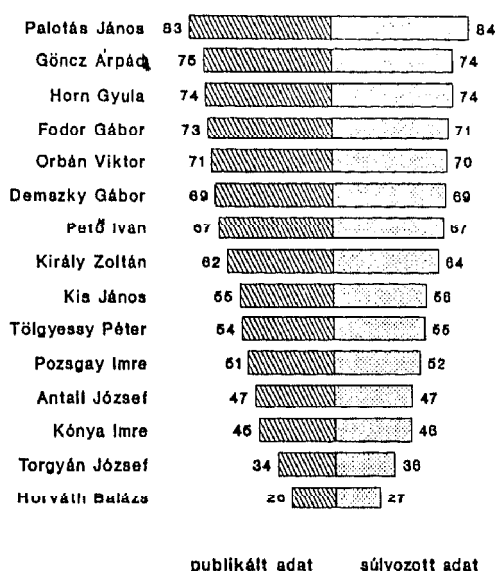

10. ábra
A SZONDA IPSOS sorrendje
a lehetséges mintahiba ábrázolásával

A MAGYAR KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁSRÓL

7. ábra
A MEDIÁN sorrendje és az iskolai végzettség szerint súlyozott adatok

8. ábra
A SZONDA IPSOS sorrendje és az iskolai végzettség szerint súlyozott adatok

